

V. SPRAWOZDANIA I KOMUNIKATY

Jerzy Gaul
(Warszawa)

REJESTRACJA POLONIKÓW W ARCHIWUM PARLAMENTU W WIEDNIU PRZEPROWADZONA W LATACH 2008–2009

W archiwach austriackich występują bardzo liczne polonika. Najwięcej interesujących archiwaliów związanych z historią Polski przechowywanych jest w Austriackim Archiwum Państwowym (Österreichisches Staatsarchiv)¹. Interesujące polonika występują także w Archiwum Parlamentu (Parlamentsarchiv) w Wiedniu. Początki parlamentaryzmu austriackiego sięgają Wiosny Ludów. W 1848 r. zwołano w Wiedniu pierwszy sejm konstytucyjny, przeniesiony później do Kromieryża na Morawach, gdzie wkrótce zakończył swoje obrady w związku z rozpoczęciem przez cesarza Franciszka Józefa I rządów neoabsolutnych. Działalność parlamentarną wznowiono w 1861 r. w Wiedniu po rozpoczęciu rządów konstytucyjnych, a zakończono wraz z upadkiem monarchii austro-węgierskiej w 1918 r. (obrady zawieszono po wybuchu wojny w 1914 r., a po przejęciu władzy przez cesarza Karola I

---

¹ J. Chlebowczyk, *Polonica w archiwach wiedeńskich*, „Kwartalnik Historyczny”, t. 65, 1958, nr 1, s. 332–335; J. Woliński, Z. Wójcik, *Źródła do dziejów Polski w Haus-, Hof- und Staatsarchiv w Wiedniu*, „Archeion”, t. 28, 1958, s. 131–157; *Galicyska działalność wojskowa Piłsudskiego 1906–1914. Dokumenty*, zebrali i oprac. S. Arski, J. Chudek, Warszawa 1967; S. Górzyński, *Z pobytu w archiwum wiedeńskim*, „Archeion”, t. 83, 1987, s. 321–322; J. Gaul, *Akta Generalnego Gubernatorstwa Wojskowego w Lublinie w zbiorach Kriegsarchiv w Wiedniu*, „Archeion”, t. 99, 1998, s. 198–203; idem, *Polonika w Allgemeines Verwaltungsarchiv w Wiedniu*, „Archeion”, t. 101, s. 107–126; *Polonika w Austriackim Archiwum Państwowym. Polonica im Österreichischen Staatsarchiv 1772–1918*, oprac. J. Gaul, Warszawa 2003; idem, *Polonica in österreichischen Archiven*, „Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs”, t. 53, 2009, s. 417–445; zob. także *Biało-czerwona i czerwono-biało-czerwona. Z dziejów stosunków polsko-austriackich w XIV–XX w. Katalog wystawy, 8 listopada 2005 r.*, oprac. J. Gaul, Warszawa 2005.

wznowiono 30 V 1917 r.). Rada Państwa (Reichsrat) składała się z dwu izb: Izby Posłów (Abgeordnetenhaus) i Izby Panów (Herrenhaus)².

Archiwum Parlamentu w Wiedniu przechowuje m.in. akta polityczne oraz administracyjne Izby Posłów i Izby Panów z lat 1861–1918. Akta parlamentarne monarchii habsburskiej są uporządkowane według zasad registratury rzeczowej w fascykulach, których zakres został określony w instrukcji z 1888 r., a w ich obrębie chronologicznie, osobno dla Izby Posłów (34 fascykuly) i osobno dla Izby Panów (34 fascykuly)³.

Materiały przechowywane w Archiwum Parlamentu w Wiedniu zawierają liczne interpelacje posłów polskich oraz innych narodowości (w tym ukraińskich) popierane przez posłów polskich lub dotyczące Galicji i Śląska austriackiego. Wśród sygnatariuszy wniosków spotykamy takie nazwiska, jak m.in. Ignacy Daszyński⁴, Wincenty Witos⁵, Jędrzej Moraczewski⁶, Zygmunt Marek⁷, Zygmunt Klemensiewicz⁸, Herman Diamand⁹.

Badania prowadzone przez autora w Archiwum Parlamentu w Wiedniu w latach 2002–2007 były skoncentrowane na Izbie Posłów. Przejrzano grupy rzeczowe: 1a. Dom cesarski, ministerstwa i urzędy centralne (Kaiserliches Haus, Ministerien und Zentralstellen) 1868–1918, w tym nominacje, odwołania i przypadki śmierci (Ernennungen, Enthebungen und Todesfälle); 1b/1. prezydium i registratura prezydialna (Präsidium Präsidialregistratur) 1861–1909; 20. polityka społeczna (Sozialpolitik); 21. zarząd polityczny (Politische Verwaltung); 22. prawo prasowe, stowarzyszeń i zgromadzeń (Pressrecht, Vereins- und Versammlungsrecht); 23a. szkoły wyższe (Hochschulen) 23b. szkoły średnie, zawodowe i przemysłowe (Mittelschulen, Fach- Gewerbeschulen); szkoły ludowe i nauczanie religii (Volksschulen, Religionsunterricht); 24. służba państwowa, organizacja i władze (Staatsdienst, Organisation und Behörden); 25. sprawy Kościoła i wyznań (Kirchen- und Kultursangelegenheiten); 26. wojskowość i marynarka (Heereswesen, Marine); 27a. kodeks cywilny, sprawy małżeńskie, rozwody (Bürgerliches Gesetzbuch, Ehesachen, Enteignung), 27b. prawo autorskie, handlowe i wekslowe (Urheber-Recht, Handels- und Wechselrecht); 28a. postępowanie procesowe i pozaprocessowe, urząd sądownictwa (Verfahren in und ausser Streitssachen, Gerichtsverfassung etc.); 28b. Ustawa o upadłościach (Konkursordnung); 28c. adwokaci, notariusze (Advokaten, Notare); 29. prawo karne (Strafrecht); 30. proces karny (Strafprozess); 31. sprawy

² *Stenographische Protokolle des Abgeordnetenhauses des Reichsrates 1861–1918*, Wien 1861–1918; *Stenographische Protokolle des Herrenhauses des Reichsrates 1861–1918*, Wien 1861–1918; O. Knauer, *Das Österreichische Parlament von 1848–1918*, Wien 1969; J. Buszko, *Polacy w parlamencie wiedeńskim 1848–1918*, Warszawa 1996; *Das Österreichische Parlament*, herausgegeben von der Parlamentsdirektion, Wien 1997, s. 67.

³ Einordnungs-Schema Archiv-Abgeordnetenhaus und Herrenhaus. Einordnungs-Schema der Archivalien des Abgeordnetenhauses des Reichsrates, Wien 1888.

⁴ Daszyński Ignacy, Galicja, poseł 1879–1918.

⁵ Witos Wincenty, Galicja, poseł 1911–1918.

⁶ Moraczewski Jędrzej, Galicja, poseł 1891–1897, 1907–1918.

⁷ Marek Zygmunt dr, Galicja, poseł 1911–1918.

⁸ Klemensiewicz Zygmunt, Galicja, poseł 1911–1918.

⁹ Diamand Herman dr, Galicja, poseł 1891–1897, 1907–1918.

ludności, spisy ludności, statystyka i emigracja (Bevölkerungswesen, Volkszählung, Statistik, Auswanderung); 32a. układy handlowe, celne i żeglugi (Handels-, Zoll- und Schifffahrtsverträge); 32b. układy różne (Verschiedene Verträge)¹⁰.

Rejestrację poloników w archiwum wiedeńskiego parlamentu kontynuowałem w latach 2008–2009. W dniach 22 IX — 10 X 2008 i 28 IX — 16 X 2009 r. przebywałem w Wiedniu w ramach wymiany między Naczelną Dyрекcją Archiwów Państwowych w Warszawie i Austriackim Archiwum Państwowym w Wiedniu, oraz 3–23 V 2009 r. w ramach wymiany między Austriacką Akademią Nauk i Polską Akademią Nauk¹¹. W trakcie kwerend przeprowadzonych w latach 2008–2009 r. w Archiwum Parlamentu w Wiedniu przeglądem objęto 109 kartonów z następujących sygnatur rzeczowych Izby Posłów Rady Państwa:

4. Kredyt publiczny (Öffentliches Kreditwesen):
  - 4/a. Kredyt państwowy, pożyczki państwowe i loterie, długi państwowe (Staatskredit, Staatsanleihen und Lotterien, Staatsschulden) I–II;
  - 4/b. Finanse krajów (Finanzen der Länder), bezpieczeństwo sierot (Mündelsicherheit) I–II
5. Kontrola państwowa, rachunkowość (Staatskontroll- und Rechnungswesen):
  - 5/a. Długi państwowe, komisja kontrolna (Staatsschulden, Kontroll-Kommission) I–III, IV (personalia).
  - 5/b. Roczne raporty, rachunki końcowe, wykazy administracyjne (Jahresberichte, Rechnungsabschlüsse, Gebarungsausweise):
    - I — centralne rachunki końcowe (Zentral-Rechnungs-Abschlüsse) z lat 1868–1878,
    - II — rachunki budowlane (Baurechnungen),
    - III — centralne rachunki końcowe (Zentralrechnungsabschlüsse) z lat 1879–1885,
    - IV — centralne rachunki końcowe (Zentralrechnungsabschlüsse) z lat 1886–1911.
6. Ogólne finansowe przedstawienia i projekty finansowe — projekty reform podatków (Allgemeine Finanzdarstellungen und Finanzprojekte — Steuerreformprojekte).
7. Podatki bezpośrednie (Direkte Steuern):
  - 7/a. Podatek gruntowy (Grundsteuer):
    - I (I. bis VIII. Session);
    - II (IX. bis XI. Session);
    - III — podatek gruntowy — komisja centralna (Grundsteuer Zentral Kommission), personalia.
  - 7/a. Podatek budowlany (Gebäudesteuer) I–II.
  - 7/a. Podatki od zarobku i od dochodu (Erwerbs- und Einkommensteuer) I, (bezpośredni podatek osobisty) (Direkte Personalsteuern) II–III.

¹⁰ J. Gaul, *Polonika z lat 1861–1918 w Archiwum Parlamentu w Wiedniu*, „Archeion”, t. 108, 2005, s. 353–371; idem, *Polonika w Archiwum Parlamentu w Wiedniu (podsumowanie badań z lat 2002–2007)*, „Krakowski Rocznik Archiwalny”, t. 16, 2011 (w druku).

¹¹ Dnia 12 X 2009 r. w Stacji PAN w Wiedniu wygłosiłem odczyt nt. „Zwischen Österreich und Polen. Die galizischen Abgeordneten im Wiener Parlament”.

- 7/a. Podatki spadkowe i od darowizny (Erbschafts- und Schenkungssteuer) I.
- 7/a. Reforma podatków (Steuerreform) I–II.
- 7/b. Podatki bezpośrednie, varia, podatek gruntowy — komisja centralna (Direkte Steuer, Varia, Grundsteuer-Zentralkommission).
- 7/c. Wolności podatkowe i ulgi (Steuerfreiheiten und Begünstigungen) I–IV.
- 8. Podatki pośrednie i daniny (Indirekte Steuer und Abgaben):
  - 8/a. Podatki konsumpcyjne i od spożycia (Verzehrungs- und Verbrauchssteuern) — cukier, wódka, wino, piwo, moszcz, mięso (Zucker, Branntwein, Wein, Bier, Most, Fleisch) I–V.
  - 8/b. Opłaty stemplowe, taryfy, powinności i opłaty, monopole, loteria itd. (Stempel, Taxen, Gebühren und Gefälle, Monopole, Lotto usw.) I–V.
  - 8/c. Zwolnienia od opłat i ulgi (Gebührenbefreiungen und Begünstigungen) I–III.
- 9. Cło (Zollwesen) I–IV.
- 10. Pieniądze i mennictwo, masa i ciężar, cechowanie (Geld und Münzwesen, Mass und Gewicht, Punzierung, Eichwesen).
- 11. Bankowość i kredyty (Bank- und Kreditwesen):
  - 11/a. Czeki i clearing (rozliczenie bezgotówkowe) (Scheck- und Clearingwesen).
  - 11/b. Ustawy o lichwie i taryfy procentowe (Wuchergesetzgebung und Zinstaxen).
  - 11/c. Ogólne (Allgemeine).
- 12. Bank narodowy, bank austro-węgierski (Nationalbank, österreichisch-ungarische Bank), umorzenie długów bankowych (Tilgung der Bankschuld) I–II.
- 13. Ubezpieczenia społeczne, kasy oszczędnościowe (Versicherungswesen, Sparkassen):
  - 13/a. Ubezpieczenie na życie, ubezpieczenie od szkody (Lebensversicherung, Schadensversicherungen).
  - 13/b. Ubezpieczenie społeczne (Sozialversicherung).
  - 13/c. Ubezpieczenie na wypadek choroby, od wypadku, na starość, od niezdolności do pracy (Kranken-, Unfalls-, Alters- und Invaliditätsversicherungen) I–II.
  - 13/d. Kasy oszczędnościowe, kasy zapomogowe (Sparkassen, Hilfskassen).
  - 13/d. Ubezpieczenie emerytalne (Pensionsversicherung).
- 14. Rzemiosło, przemysł i handel, sprawy konsularne (Gewerbe, Industrie und Handel, Konsularwesen):
  - 14/a. Ustawodawstwo handlowe i przemysłowo-polityczne (Handels- und gewerbepolitische Gesetzgebung I (I–IX Session), II (IX–XVI Session), III (XVII Session), IV (XVIII–XX Session), V (XXI–XXII Session)).
  - 14/a. Handel domokrajny, przemysł chałupniczy, sprawy konsularne (Hausierhandel, Heimarbeit, Konsularwesen) VI.
  - 14/a. Gospodarka wojenna (Kriegswirtschaft) VIa.
  - 14/a. Środki żywności, napoje winopodobne przemysł budowlany (Lebensmittel, Kunstwein, Baugewerbe) VII.
  - 14/a. Odpoczynek niedzielny (Sonntagsruhe) VIII.
  - 14/a. Nieuczciwa konkurencja, kartele (Unlauterer Wettbewerb, Kartelle) IX.

- 14/b. Wspólnicy, akcje, spółki zarobkowe i gospodarcze itd. (Kommandit- und Aktienwesen, Erwerbs- u. Wirtschafts-Genossenschaften etc.).
- 14/c. Gielda, transakcje handlowe itd. (Börsewesen, Terminhandel etc.).
- 14/d. Patenty, ochrona marki i wzorów itd. (Patentwesen, Marken- u. Musterschutz etc.).
- 14/e. Izby handlowe i przemysłowe (Handels und Gewerbekammern).
- 15. Transport i komunikacja (Transport und Kommunikationswesen):
  - 15/a. Komunikacja ogólnie (Verkehrswesen in allgemeinen) I (Session II-IX).
  - 15/a. Sprawy taryfowe (Tarifwesen) II (X-XXI Session).
  - 15/a. Wiedeńskie zakłady komunikacyjne (Wiener Verkehrsanlagen) III.
  - 15/b. Wspólne koleje austro-węgierskie (Gemeinsame österr.-ungarische Bahnen).
  - 15/c. C. k. austriackie koleje państwowe (k. k. österr. Staatsbahnen) I (III-VII Session), II (VII-IX Session), III (IX-XVI Session), IV (XVII Session), V (XVIII-XIX Session), VI (XX-XXII Session).
  - 15/c. Upaństwowienie kolei żelaznych (Verstaatlichung von Eisenbahnen) VII.
  - 15/d. Koleje prywatne (Privatbahnen) I (II-IV Session), II (VI-VII Session), III (VIII-XXI Session).
  - 15/d. Galicyjska Kolej Transwersalna (Galizische Transversalbahn) (IV).
  - 15/d. Koleje lokalne (Lokalbahnen) V (VII-XI Session), VI (XII-XVII Session), VIII (XVIII-XX Session), VIII (XXI Session).
  - 15/e. Żegluga morska, prawo morskie, marynarka handlowa i wojenna (Seeschiffahrt, Seerecht, Handels- und Kriegsmarine) I.
  - 15/e. Lloyd, Towarzystwo żeglugi parowej na Dunaju, żegluga rzeczna (Lloyd, (Donau-Dampfschiffahrt Gesellschaft, Flusschiffahrt) II.
  - 15/e. Drogi wodne (Wasserstrassen) III.
  - 15/f. Drogi, myto, mosty (Wege, Mauten, Brücken) I-II.
  - 15/g. Pojazdy mechaniczne (Kraftfahrzeuge etc.).
- 16. Poczta, telegraf, telefon (Post, Telegraph, Telefon) I (III-XVI Session), II (XVII-XX Session), III (XXI-XXII Session).
- 17. Kultura kraju i uprawa ziemi (Landes- und Bodenkultur):
  - 17/a. Gospodarka rolna i leśna (Land- und Forstwirtschaft) I (IV-XX Session), II (XXI-XXII Session).
  - 17/a. Ustawodawstwo rolnicze, reforma rolna (Agrargesetzgebung, Agrarreform) III.
  - 17/a. Podział wspólnej własności, podział spadku (Gemeinschaftstheilung, Erbteilung) IV.
  - 17/a. Komasaże, oddłużanie ziemi (Kommassation, Bodenentschuldung) V.
  - 17/a. Melioracje (Meliorationswesen) VI (IX-XVII Session), VII (XVIII-XXI Session).
  - 17/a. Prawo wodne, regulacja rzek (Wasserrecht, Flussregulierung) VIII (IV-XX Session), IX (XXI Session).

Zarejestrowane polonika występują w postaci projektów ustaw, sprawozdań komisji parlamentarnych, wniosków i petycji składanych do Rada Państwa przez

posłów, organizacje, towarzystwa i stowarzyszenia, a także ciała przedstawicielskie i organy administracji lokalnej. Poniżej zamieszczono niektóre wnioski składane przez posłów polskich. Wniosek (nr 1223) z 15 III 1912 r. posła Antoniego Lewickiego¹² dotyczył katastru gruntowego w powiecie kolbuszowskim. Poseł Antoni Bomba¹³ wnioskował (nr 484) w 1917 r. w sprawie zniesienia podatku gruntowego od drobnej własności i zaprowadzenia podatku osobisto–dochodowego od 100 mórg wżwyż. Wniosek (nr 151) z 4 VII 1907 r. posła Bomby dotyczył zniesienia w ostatnich dwóch klasach, tj. w 16 i 15, podatku domowo–klasowego, tak we wsiach jak i w małych miasteczkach. Poseł Jakub Madej¹⁴ 26 X 1911 r. wnioskował (nr 834) o zniesienie 15. i 16. klasy podatku domowo–klasowego. Wniosek (nr 1176) posła Klemensiewicza z 1912 r. dotyczył całkowitego uwolnienia od podatku domowo–klasowego mieszkań jedno i dwuizbowych. W 1908 r. poseł Józef Ptaś¹⁵ wnioskował (nr 971) o reformę podatku spadkowego. Wniosek (nr 447) w 1907 r. posła Andrzeja Średniawskiego¹⁶ dotyczył powszechnego podatku dochodowego. W 1908 r. w sprawie reformy podatku spadkowego wniosek (nr 971) złożył także poseł Ptaś. Wniosek (nr 742) z 14 VI 1909 r. posła Średniawskiego dotyczył sprawy reformy wszelkich podatków bezpośrednich. Posłowie Stanisław Potoczek¹⁷ i ks. Michał Żygułiński¹⁸ wnioskowali (nr 748) 16 VI 1909 r. o wprowadzenie jednolitego podatku progresywnego od majątku. Wniosek (nr 902) z 1911 r. posła Średniawskiego dotyczył zaprowadzenia jednolitego podatku osobisto–dochodowego przy uwzględnieniu minimum egzystencji.

Poseł Tomasz Szajer¹⁹ 14 III 1901 r. wnioskował (nr 592), aby miastu Kolbuszowa zawiesić na 20 lat podatek i udzielić poparcia ze środków państwowych. W 1907 r. poseł Średniawski wnioskował (nr 298) w sprawie ulg podatkowych dla towarzystw wytwórczych zobowiązanych do publicznego składania rachunków. Wniosek (nr 1209) z 4 XII 1908 r. ks. dr. Adama Kopcińskiego dotyczył zmiany ustawy o upuście w podatku gruntowym, z powodu uszkodzenia plonu wskutek klęsk elementarnych, z dnia 12 VII 1886 (Państwowy Dziennik Praw dla Królestw i Krajów w Radzie Państwa Reprezentowanych, dalej: PDP; nr 118), uzupełnionej ustawą z dnia 19 VII 1902 (PDP, nr 1, 1903). W 1909 r. poseł Ptaś domagał się upustu podatku gruntowego dla posiadaczy mniejszych gospodarstw włościańskich (nr 398). Wniosek (nr 1354) posła Średniawskiego w 1912 r. dotyczył upustu podatku gruntowego i domowo–klasowego dla najuboższych. Dnia 25 VI 1912 r. poseł Władysław Dębski²⁰ wnioskował (nr 1545) o zniesienie podatku od zabudowań gospodarczych.

12 III 1909 r. poseł Tomasz Ciągło²¹ domagał się (nr 286) wydania noweli do par. 1–6 ustawy z 16 VI 1877 r. (PDP, nr 60: „Wolne są od opłaty podatku kon-

¹² Lewicki Antoni, Galicja, poseł 1911–1918.

¹³ Bomba Antoni, Galicja, poseł 1901–1918.

¹⁴ Madej Jakub, Galicja, poseł 1907–1918.

¹⁵ Ptaś Józef, Galicja, poseł 1907–1918.

¹⁶ Średniawski Andrzej, Galicja, poseł 1907–1918.

¹⁷ Potoczek Stanisław, Galicja, poseł 1891–1918.

¹⁸ Żygułiński Michał ks., dr, Galicja, poseł 1901–1911.

¹⁹ Szajer Tomasz, Galicja, poseł 1897–1918.

²⁰ Dębski Władysław, Galicja, poseł 1907–1918.

²¹ Ciągło Tomasz, Galicja, poseł 1907–1911.

sumpcyjnego konieczne dorznięcia bydła i sprzedaż z niego mięsa, które hodowca przedsięwziąć musi w nagłych wypadkach”. Wniosek (nr 481) z 22 X 1909 r. posła Bartłomieja Fiedlera²² dotyczył sprawy uwolnienia od opłaty podatku konsumpcyjnego hodowców bydła, którzy z konieczności w nagłych wypadkach są zmuszeni dokonać uboju bydła i sprzedawać pochodzące stąd mięso.

Dnia 5 III 1901 r. poseł Bomba domagał się ochrony wytwórców trudniących się drobnym przemysłem, takich jak szewcy, krawcy i stolarze, z powodu odsprzedaży mniej wartych wyrobów fabrycznych przez niefachowców (nr 485). Dnia 27 VI 1907 r. posłowie Godzimir Małachowski²³, ks. Leon Pastor²⁴ i Roger Battaglia²⁵ wnioskowali (nr 56) w sprawie wydatnego przydzielenia środków państwowych w celu wspierania przemysłu. 21 VII 1911 r. poseł Herman Diamand złożył wniosek (nr 291) o skrócenie czasu trwania pracy w przedsiębiorstwach przemysłowych. W październiku 1917 r. poseł Diamand domagał się wprowadzenia państwowego monopolu na handel spirytusem i otrzymywanych z niego wyrobów (nr 400). W grudniu 1917 r. poseł Zygmunt hr. Lasocki²⁶ wnioskował (nr 859) o utworzenie stałej komisji kontrolnej, składającej się członków obu izb Rady Państwa, w celu badania i nadzoru działalności wojennych organizacji i centrali gospodarczych.

Posłowie Wojciech Wiącek²⁷ i Szajer 24 III 1909 r. złożyli wniosek (nr 513) o zamknięciu szynków i karczem w dni świąteczne i o zakazie drobnej sprzedaży w te dni. W uzasadnieniu pisali: „Wysoka Izba raczy uchwalić: Wzywa się c. k. rząd do przedłożenia Izbie ustawy, mocą której drobna sprzedaż czyli szynkowanie napojów spirytusowych pod jakąkolwiek nazwą, jak wódki, rozolisów, rumu (araku) itp. w lokalach szynkowych lub na wolnym powietrzu ma być na żądanie gminnej rady zabronione w czasie począwszy od 6 godziny wieczorem w dzień przedświąteczny i przez cały następny dzień względnie przez następne dni świąt chrześcijańskich. W tym samym czasie muszą być zamknięte lokale, wyłącznie do tej sprzedaży przeznaczone; zarazem wnosi się, aby niniejszy wniosek w myśl par. 42 r. i. bez pierwszego czytania komisji socjalno-politycznej został przydzielony”. Dnia 22 III 1909 r. poseł Józef Buzek²⁸ wnioskował (nr 541) o utworzenie izb rzemieślniczych.

Posłowie galicyjscy występowali bardzo aktywnie w sprawach kolejnictwa. W sprawie budowy linii kolejowej z Przemyśla przez Chyrów, Lisko (obecnie Lesko), Zagórz i Szczawne do galicyjsko-węgierskiej granicy koło Łupkowa, do połączenia z węgierską siecią kolejową napłynęły liczne petycje, m.in. gmin Wzdów, Turczepole, Jasionów i Jasienica w obwodzie sanockim o uchwalenie połączenia kolei Koszyckiej z Koleją Karła Ludwika w Przemyśle w kierunku Dukli, 25 III 1869; petycja mieszkańców Rymanowa, 25 III 1869; petycja C. K. Galicyjskiego Towarzystwa Gospodarczego, Lwów, 27 III 1869. Dnia 6 II 1869 r. rząd przedłożył projekt ustawy o warunkach udzielenia koncesji na wspomniane przedsięwzięcie.

²² Fiedler Bartłomiej, Galicja, poseł, 1907–1911.

²³ Małachowski Godzimir, Galicja, poseł 1904–1908.

²⁴ Pastor Leon ks., Galicja, poseł 1891–1911.

²⁵ Battaglia Roger dr, Galicja, poseł 1901–1911.

²⁶ Lasocki Zygmunt, Galicja, poseł 1911–1918.

²⁷ Wiącek Wojciech, Galicja, poseł 1907–1911.

²⁸ Buzek Józef, Galicja, poseł 1891–1897, 1907–1918.

Natomiast 23 VII 1907 r. przedłożono wniosek (nr 391) posłów Średniawskiego i Marka Łuszczkiewicza²⁹ w sprawie budowy połączenia kolejowego między Krakowem a Mszaną Dolną przez Myślenice. 22 V 1912 r. poseł Bomba złożył wniosek (nr 1424) w sprawie budowy linii kolejowej z Rzeszowa, przez Tyczyn, Błażów do Brzozowa i dalej do Przemyśla, Sanoka lub Krosna. Wniosek (nr 1093) z 16 XII 1910 r. posła Wojciecha Wiącka dotyczył przebudowy przez rząd dworca kolejowego w Dębicy na linii kolejowej Kraków–Lwów.

Wiele emocji wywołała sprawa zniżek kolejowych. Poseł Kopyciński domagał się we wniosku (nr 405) złożonym 17 III 1909 r., aby duchowni otrzymali „zniżenie ceny jazdy drugą klasą na kolejach państwowych, za okazaniem legitymacji”. Tego samego dnia posłowie Kopyciński i Stanisław Bieniowski³⁰ (nr 407) domagali się, aby także nauczyciele szkół ludowych otrzymali obniżkę cen jazdy na kolejach państwowych.

12 III 1901 r. poseł Szajer domagał się przydzielenia kwoty 110 milionów koron ze skarbu państwa na budowę dróg w Galicji i przez to udzielenie pomocy tamtejszej ludności znajdującej się w ciężkim położeniu wskutek klęsk żywiołowych (nr 559). W lipcu 1908 r. poseł Ptaś złożył wniosek (nr 1052) o wybudowanie na koszt państwa mostu na rzece Dunajcu, w obrębie gminy Tylmanowa, w powiecie nowotarskim. Posłowie Wojciech Wiącek i Kopyciński wnioskowali (nr 691) w czerwcu 1909 r. w sprawie budowy mostu na Sanie pod Niskiem. Poseł Wiącek powrócił 28 X 1909 r. do budowy mostu na Sanie (nr 476). Wniosek (nr 693) z czerwca 1909 r. posłów Józefa Jachowicza³¹ i Andrzeja ks. Lubomirskiego³² dotyczył budowy mostu na Sanie w Kuryłowce, celem przywrócenia komunikacji między gminami i starostwem powiatowym. Tego samego miesiąca poseł Madej złożył wniosek (nr 716) w sprawie budowy mostu na rzece Wisłoce, celem przywrócenia komunikacji między gminami Koczorowy, Jarenucha, Bryły, Dąbrówka, Lipnica Dolna, Wróblowa, Ujazd, Klodowa i Brzyska w powiecie jasielskim. Wniosek (nr 704) z 22 XII 1909 r. posłów Jana Siwuli³³ i Józefa Staniszewskiego³⁴ dotyczył budowy mostu na Wisłoce w przysiółku Zawieźbie nad Bobrową, w celu utrzymania stałej komunikacji.

Posłowie polscy interesowali się bardzo sprawami poczt. 14 V 1909 r. poseł Wiącek zzywał „Wysoki c. k. Rząd do przeprowadzenia zarządzeń na c. k. pocztach, aby spoczynek niedzielny na pocztach przeprowadzono przynajmniej w ten sposób, żeby towarów i pakunków w niedziele nie wydawano i nie przyjmowano” (nr 652). Wniosek (nr 851) posła Jana Zamorskiego³⁵ z 20 IV 1910 r. dotyczył uregulowania stanowiska służbowego i poborów dla absolwentów wyższej szkoły przemysłowej, zajętych na pocztach przy budowie i konserwacji linii telegraficznych i telefonicznych. W marcu 1912 r. poseł Witos wnioskował (nr 1174)

²⁹ Łuszczkiewicz Marek, Galicja, poseł 1907–1911.

³⁰ Bieniowski Stanisław, Galicja, poseł 1907–1911.

³¹ Jachowicz Józef, Galicja, poseł 1907–1918.

³² Lubomirski Andrzej ks., Galicja, członek Izby Panów 1888–1918, poseł 1907–1918.

³³ Siwula Jan, Galicja, poseł 1907–1918.

³⁴ Staniszewski Józef, Galicja, poseł 1907–1911.

³⁵ Zamorski Jan, Galicja, poseł 1891–1897, 1907–1918.

o tworzenie nowych urzędów pocztowych i składnic oraz ustanowienie służby listonoszów wiejskich w Galicji. Wniosek ten (nr 1799) Witos złożył ponownie w grudniu 1912 r.

Posłowie polscy byli też bardzo aktywni w sprawach leśnictwa i gospodarki rolnej. Poseł Zamorski domagał się 3 V 1909 r. uregulowania i poprawienia gospodarki leśnej w Galicji (nr 618). Wniosek (nr 819) z 26 X 1911 r. posła Klaudiusza Angermanna³⁶ dotyczył bezzwłocznego założenia państwowej fabryki superfosfatów w Galicji. Wniosek (nr 1022) taki ponowił w marcu 1912 r. poseł Zygmunt Klemensiewicz. W sprawie założenia państwowej fabryki nawozów sztucznych w Galicji interweniował także w październiku 1911 r. poseł Józef Rusin (nr 1022)³⁷. Poseł Klemensiewicz wnioskował (nr 1179) w lipcu 1912 r. o zaprowadzenia powszechnego, obowiązkowego ubezpieczenia bydła. Jego wniosek (nr 1178) z 14 X 1917 r. dotyczył szkód wyrządzonych przez klęskę myszy polnych w Galicji w latach 1911–1912. Wniosek (nr 513) posłów Średniawskiego, Bojko³⁸ i Rusina z 9 VII 1917 r. dotyczył zmiany rozporządzeń w sprawie aprowizacji i produkcji rolniczej w latach 1917–1918. Poseł Średniawski interweniował także 15 VII 1917 r. w sprawie ustalenia ilości zboża potrzebnego dla wyżywienia ludności rolniczej na rok 1917/1918 (nr 579). Wniosek (nr 580) posła Witosy i Siwuli z 14 VII 1917 r. dotyczył sprawy urządzenia składu narzędzi i maszyn rolniczych, założenia warsztatów naprawczych, dostarczenia ludzi i potrzebnych materiałów. Poseł Średniawski domagał się 21 II 1918 r. podniesienia produkcji żywności w Austrii (nr 1009), a 29 lutego dopuszczenia do wolnego obrotu paszy w Galicji (nr 959). Z kolei poseł Wojciech Wiącek 1 XII 1909 r. wnioskował (nr 602) o udzielenie subwencji na cele towarzystwa Kółek Rolniczych w Galicji. Posłowie polscy poświęcili też wiele uwagi sprawom melioracji. Poseł Teofil Merunowicz³⁹ domagał się 27 III 1901 r. podwyższenia dotacji do funduszu melioracyjnego (nr 681). Wniosek nr 878 posła Szajera z 22 V 1901 r. dotyczył podwyższenia funduszu melioracyjnego i pouczenia galicyjskich gospodarzy o jego użyteczności przez starostwa powiatowe przy pomocy okólników. Poseł Jan Kubik⁴⁰ 28 III 1901 r. wnioskował (nr 698) o pilną regulację rzeki górskiej Soły w powiatach Żywiec i Biała oraz o przedłożenie tego wniosku do wydziału budżetowego bez pierwszego czytania. Wniosek (nr 2073) posła Jana Bisa⁴¹ z 30 X 1913 r. dotyczył obwałowania rzeki Sanu w powiecie Nisko.

*

Przebadane w latach 2008–2009 materiały archiwalne w Archiwum Parlamentu w Wiedniu wskazują, że wnioski posłów polskich dotyczyły bardzo licznych spraw: finansowych — publicznych kredytów i pożyczek, państwowej kontroli finansowej, projektów finansowych, podatków bezpośrednich i pośrednich

³⁶ Angermann Klaudiusz, Galicja, poseł, 1911–1918.

³⁷ Rusin Józef, Galicja, poseł 1911–1918.

³⁸ Bojko Jakub, Galicja, poseł 1897–1918.

³⁹ Merunowicz Teofil, Galicja, poseł 1897–1907.

⁴⁰ Kubik Jan, Galicja, poseł 1897–1907, 1911–1918.

⁴¹ Bis Jan, rolnik, Galicja, poseł 1911–1915.

(zwolnienia od opłat i ulgi), celnych i bankowych, ubezpieczeń społecznych i kas oszczędnościowych. Posłowie polscy interweniowali także w sprawach gospodarczych, poczty, telefonów i telegrafów, komunikacji — kolei żelaznych państwowych i prywatnych, gospodarki leśnej i rolnej, melioracji i regulacji rzek, budowy dróg i mostów. Z uwagi na interesujący materiał znajdujący się w Archiwum Parlamentu w Wiedniu, a dotyczący spraw polskich, postulować trzeba dalszą kontynuację badań tak w zespole Izby Posłów, jak również w zespole Izby Panów Rady Państwa.